

ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΤΗΣ

ΗΘΙΚΗΣ

ΜΕΡΟΣ Α΄.

Ο ΦΡΟΝΙΜΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

Σοφόν, ἢ φρόνιμον ὠνόμαζαν οἱ Παλαιοὶ ἐκεῖνον, ὅς τις ἰξέρει νὰ κυβερνᾷ καλῶς τὸν ἑαυτόν τε. Ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας ἐγνώρισαν οἱ ἄνθρωποι, ὅτι τὸ εἶναι τὸ πρώτιστον μέρος τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως ἢ σοφίας· ὡς ἀν' οὗ χωρὶς αὐτὸ δὲν ἔμπορεῖ νὰ φθάσῃ τινὰς εἰς τὴν εὐδαιμονίαν, ἢ ὅποια φύσει ἀρέσκει εἰς καθ' ἑα, καὶ εἰς ἐπίκτησιν τῆς ὁποίας μάτῳ κοπιᾷ νὰ ἀποκτήσῃ τὰ ἑξωτερικὰ βοηθήματα καὶ μέσα, ὅποιοι ἔχει τὰ ἐμπόδια εἰς τὸν ἑαυτόν τε, καὶ δὲν ἰξέρει νὰ τὰ ἀποβάλῃ.

Τὸ μέσον, ὅπῃ οἱ Στωϊκοὶ διώριζον εἰς τὸτο, ἦτον μία ἀπόλυτος κυριότης τῶν παθῶν. Ἠθέλον ὁμῶς μίαν κυριότητα τριαύτῳ, τὴν ὅποιαν δὲν τὴν συναιδανέεται ἢ ἀνθρωπίνη φύσις εἰς ἑαυτῷ· εἰς ἕξοπον ὅπῃ, ἀντὶ νὰ ἐκωλύσῃ τὴν εἰς τὴν εὐδαιμονίαν ὁδὸν, τὴν ἑκαμναν μετὰ τὰς ὑποθήκων ἔτι δυσκολωτέραν, εἴμ νὰ μὴ εἰπῶ πάντῃ ἀπρόσβατον.

Ἀλλὰ

Τ Μ Η Μ Α Α΄.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΦΑΝΤΑΣΙΑΣ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Φύσις καὶ ἰχὺς τῆς Φαντασίας.

Ἡ Φαντασία ἐκλαμβάνομένη καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν, εἶναι ἐκείνη ἡ δύναμις, καθ' ἣν ἡ ψυχὴ ἔχει ζωηρῶς παρόντα τὰ ἰνδάλματα τῶν πραγμάτων, ὅπου πραγματικῶς δεῖ εἶναι παρόντα εἰς τὰς αἰδήσεις.

Περὶ τῆς ἰχύος τῆς εἴπαμεν ἤδη πολλὰ εἰς τὴν Μεταφυσικῶν (Τμήμ. Β΄. Κεφ. Γ΄. Ἀρθρ. Δ΄.), ὁμοίως καὶ περὶ τῆς μεγίστης ἐκείνης δυνατείας, ὅση αὐτὴ ἔχει, τὸσον εἰς τὰ παρεληλυθότα, ὅσον εἰς τὰ ἐνεσῶτα, καὶ δὴ καὶ εἰς τὰ μέλλοντα πράγματα.

Διὰ τὰ κάμωμεν ὅμως καὶ ἐνταῦθα μίαν σημείωσιν, ὑποτεθείτω ὅτι εἰς τὴν ἀδύνασιν τῆς Ζαΐρας (1) ἡ παθητικὴ σκλήρῃ τῆ Λασινιαῆ μάς παρεξένησε μίαν γλυκεῖαν κίνησιν (δάδεςσιν). Ἐπειτα, ἀφ' ἧ διελύθη ἡ σκλήρῃ, ἀπίσως ἡ διανοία θελήσῃ καὶ ὀπισρέψῃ ἐκ δευτέρου, καὶ καὶ συνομιλήσῃ ἔξ ὑπαρχῆς μετὰ τὸν γέροντα ἐκεῖνον, τὸν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν δυσυχίαν τε τὸσον σεβάσμιον, ἰδὲ μάς ἀνοίγεται πάλιν εὐθύς εἰς τὸν νοῦν ἡ σκλήρῃ. Τὸν βλέπομεν καθήμενον ἀπὸ μέσον τῆ Νερεσάνῃ καὶ τῆ

Κα-

(1) Τραγωδία γυναικῶν τῆ Βελγάρου.

Κατιλλίωνος ὑπὸ τὸ εἶνα μέρος, καὶ τῆς Ζαΐρας ὑπὸ τὸ ἄλλο. Ἀκόμην τὰς γοερὰς θρύβους περὶ ὑπὲρ τῆς ὑποπτύουμένης ἀπωλείας τῆς τέκνων του· βλέπομεν τὰ δάκρυα, ὅπερ καταβρέχον τὰ ἀτονισμῶνα ὄμματά τε, βλέπομεν τὰ δάκρυα, ὅπου χύνον οἱ ὄφθαλμοί, θεωροῦμεν τὰς ἐκστάσεις τῆς χαρᾶς, ὅπερ αὐξάνον πάντοτε ὅπου ἀναγνωρίζη κατ' ὀλίγον ὀλίγον τὰ τέκνα τε εἰς τὴν Ζαΐραν καὶ εἰς τὸν Νερέαρον. Ὅλη ἡ πόρβασις τῆς σκηνῆς παρίσταται ἄνευ κειμενῶνα ἐμπροσθέν μας· κάθε ὥραν ἔρχομεν ἐκεῖ μὲ τὴν διαύσιαν· ὁ τόπος, τὰ πρόσωπα, αἱ θέσεις, ὅλα διεγείρονται εἰς ἡμᾶς, ὡς αὐτὰ νὰ ἦτον παρόντα. Ἰδὲ σχεδασμῶνα ἐν μέρει ἡ ἰχὺς τῆς φαντασίας.

Ἀλλὰ δὲν ἀχαριεῖται μόνον εἰς τὸτο, νὰ ἀναζωογονῆ δηλονότι τὰς παρωχημῶνα ιδέας· ἀλλ' ἀποπτύσσει τὸν χαλινὸν, πηδᾷ τολμηρῶνα, καὶ πλανᾷται ἀκόμη καὶ εἰς τὸ μέλλον. Ὁ Καῖσαρ κεντέμνος ὑπὸ μίαν ὑπερβολικὴν φιλοτιμίαν, ἐπιθυμεῖ τὴν βασιλείαν τῆς Ρώμης. Εἰς τὴν ἀβασίαν τοῦ Ρεβικόνου ἡ φαντασία του τῶ ζωγραφίζει τὸν Πομπήϊον νικημῶνα, τὴν γερουσίαν πεφοβισμῶνα, τὸν δῆμον ὑποταγμῶνα· βλέπει τὴν λαμπρὰν πομπὴν τῆς ἰδίας θριάμβου· βλέπει τὰς βασιλεῖς τῆς γῆς προσπίπτοντας εἰς τὰς πόδας τε· βλέπει τὰ ἔθνη νὰ κοιτάζον μὲ ἐκπληξιν τὰς νίκας του· βλέπει τὸν Κόσμον ὅλον νὰ κρέματα ὑπὸ τὰ νύματα του· ἄθλιος! δὲν βλέπει καὶ τὸ ξίφος τῆ Βρετῆ, ὅπου τὸν προσμῶνα ἐκεῖ μέσα εἰς τὴν γερουσίαν νὰ τὸν σφάξῃ!

Μεγαλιτέρα ἔτι μᾶλλον εἶναι ἐκείνη ἡ δύαμις τῆς φαντασίας, ἡ ὅποια κάμνει τὰ παρόντα ὑποκείμενα νὰ ἀλλάζον καὶ χῆμα καὶ θεωρίαν. Ἐνα παιδίον (πολλάκις καὶ εἶνα ἀνδρας) μὲ ψυχρὴν κατειλημῶνα ὑπὸ τὰς ἐντετυπωμῶνα ἑαυτῶ θομερᾶς ιδέας τῆς νυκτερινῶνα φασμάτων, δέσκεται κατὰ τύχην μόνον ἐν σκότει νυκτερινῶ εἰς μίαν ἐκτεταμῶνα πε-

διάδα· εἴα δένδρον, ἢ εἴας παλαιόπυργος, ὅπερ τὰ παρίσταται ἕξαφθα εἰς τὴν ὄψιν, δέν εἶναι πλέον δι' αὐτὸ δένδρον, ἢ πύργος· ἀλλ' εἶναι εἴα φοβερόν φάσμα, τὸ ὅπερ ἰσχυρῶς χεδὸν ἐπαύω του να τὴ καταφάγη· βλέπει τὸ εἰσαίσιον σώματ' ἀνακαλύπτει τὰ φρικτὰ μέλητ'· τὴ φαίνεται ὅτι χεδὸν πλησιάζει· αἰσθάνεται ὅτι χεδὸν τὸ πιάνει· λακταρίζει, φέγγει, ὁ φόμος τὴ διακόπτει τὴν φωνὴν· καὶ ὅλα αὐτὰ ἀπὸ εἴα φῶρον ἀμορφον πέτρων, ἢ ἀπὸ εἴα κῆτ' κερν.

Ἐκ τῶτων εὐκῆλα ἔμπορεῖ να καταλάβῃ τινὰς πόσον ἐκτείνεται ἡ δυνατεία τῆς φαντασίας, ἥτις κυριόβει ἀπολύτως καὶ τὸ παρεληλυθὸς καὶ τὸ ἐνεστὸς καὶ τὸ μέλλον. Κανένα πρᾶγμα δέν εἶναι εἰς αὐτὴν ἀδύνατον· κανένα δέν ἔμπορεῖ να ἀντισταθῇ εἰς τὰς ὀρμητικὰς πτήσεις τῆς.

Ὅλως ὅμως αὐτὴ τὴν δύναμιν δέν τὴν λαμβάνει ἀλλοθεν, εἰ μὴ ἀπὸ τὸ παρεληλυθὸς. Ἐπειδὴ καθ' ἑαυτὴν δέν ἔμπορεῖ να ἔχη καμμίαν ἰδέαν, ἢ ὅποια να μὴ εἶναι χορηγημένη εἰς αὐτὴν ἀπὸ τῶν αἰσθήσεων. Καὶ αὐτὰ αἰ εἰκόνες τῶν παρόντων ἀντικειμένων, δέν ἀνήκων μῆτε αὐτὰ εἰς αὐτὴν. Διὰ τὴ ἐν ὅσῳ τὸ ἀντικείμενον εἶναι ἔμφοροθέν μας, αἰ αἰσθήσεις εἶναι ὅπερ ὀμιλῶν δεῖ να εἰπῶ ἔτσι· αὐτὰ μᾶς πληροφοροῦν περὶ τῆς παρουσίας του, αὐτὰ μᾶς κοροσφέρων τὴν ἀδράσασιν, εἴτ' ἐν εἰκόνετ' ἡ φαντασία σιωπᾶ, ἐκτὸς εἰμὴ ἀν' ἐπιλήσει να ἀναμιχθῇ με τὰς ἐκ τῶν παρεληλυθόντων πραγμάτων ἰδέας, δεῖ να τὸ συγχύσει καὶ να τὸ ἀδραμορφώσει.

Εὐθύς ὅμως ὅπου ἀρθῇ ἐκ μέσων τὸ ἀντικείμενον, ἀνθυποβάλλεται ἀμέσως εἰς τὴν ἀντίληψίν τῆς ἡ φαντασία· αὐτὴ διαφυλάττει εἰς ἡμᾶς παρὸν τὸ εἶδωλόν τῆς· αὐτὴ καὶ ἐσβεσμύον, μὴ πολλὰς χρόνας τὸ ἀναζωπυρεῖ, με μυσίους ἔόπους τὸ αὐξάνει, τὸ σμικρύνει, τὸ στυδέει, τὸ διαλύει, τὸ διαδέτει ὅπως θέλει, καὶ τὴ δίδει τὴν μορφὴν, ὅπερ τῆς ἀ-
ρέ-

ρέσκει. Καὶ ἡ μὲν φύσις καὶ ἰχὺς τῆς φαντασίας τοιαύ-
 τα. Νυνὲ δὲ καιρὸς εἶναι νὰ ἰδῶμεν καὶ ποίαν ἐπίρ-
 ροίαν ἔχει ἐπαύω εἰς τὴν δὺδαιμονίαν τῆ ἀνθρώπου,
 καὶ πρῶτον ὁποίαν μετοχλῶ ἔχει εἰς τὰ κακὰ τῆς
 ψυχῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Ἐπίρροια τῆς Φαντασίας ἐπαύω εἰς τὰ
 κακὰ τῆς ψυχῆς.

Εἴρηται πολλάκις (Λογικ. Μέρ. Α'. Τμήμ. Α'.
 Κεφ. Β'. καὶ Μεταφυσικ. Μέρ. Α'. Τμήμ. Β'. Κεφ. Δ'.
 Ἀ' ρ. θρ. Β'.) ὅτι αἱ ἡδοναὶ καὶ αἱ ἀλγηδόνες, τὰ ἀ-
 γαθὰ καὶ τὰ κακὰ, ἄλλα μὲν λέγονται σωματικά
 ἢ φυσικά, ἄλλα δὲ ψυχικά ἢ ἡθικά· καθ' ὃ ἡθελε
 τύχη νὰ ἔλκυν θελασότερον τῶ ἀρχιῶτων, ἢ ἄπο
 τὰς ἐν τῷ σώματι προσβολὰς, ἢ ἄπο τὰς ιδέας καὶ
 τὰ ἐσωτερικά αἰσθήματα τῆς ψυχῆς.

Εἴρηται προσέτι (Μεταφυσικ. αὐτόθι) ὅτι μ' ὅ-
 λον ὅπῃ τὰ ὀνόματα ἀγαθὸν καὶ κακὸν κυρίως ση-
 μαίνεν ἐκεῖνο, ὅπῃ ἔχει φύσιν νὰ παράξῃ μίαν ἡ-
 δονῶν, ἢ μίαν ἀλγηδῶνα· εἰς τὴν τετεμμηρῶ ὅμως
 ὀμιλίαν τὰ μεταχειρίζονται πολλάκις εἰς τὸ νὰ ἐκ-
 φράξεν ὅχι τὸ αἴτιον τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς ἀλγηδόνος,
 ἀλλ' αὐτῶ τῶ ἡδονῶ καὶ τῶ ἀλγηδῶνα· καὶ εἰς
 ταύτῳ τῶ διττῶ ἐκδοχῶ θέλωμεν μεταχειρισθῆ καὶ
 ἡμεῖς ἀεὶ ἀφόρων τῆς ὁρῆς εἰς κάθε θέλῃσιν,
 ὅπῃ δὲν ἀπαιτεῖ ἢ ἀκρίβεια νὰ προσδιορίσωμεν τῶ
 κυρίαν καὶ ἰδιαιτέραν σημασίαν των.

Λοιπὸν ὁποῖος δευτείνεται ὅτι τὰ κακὰ, ἢ αἱ ἀλ-
 γηδόνες τῆς ψυχῆς ἡρτῶται τὰ θελασότερα, ἢ ἰ-
 σως καὶ ὅλα ἄπο τῶ φαντασίαν, τῆτου ἢ πρῶτασις
 εἶναι κίνδυνος μήπως νομιθῆ ὡδῆδοξος· καὶ ὅμως